

O teatrze

Historia

MEYNEK I AKWARIUM

Nie przypadkowo powstaje teatr właśnie na Targu Węglowym. Okolice tego placu od wieków były miejscem, gdzie gdańszczanie spotykali się z kulturą i rozrywką. Już w wieku XVI istniały budynki służące sztuce teatralnej, a powstały w 1600 roku drewniany teatr przypominał swoim układem funkcjonalnym znane teatry angielskie, jak Globe Theatre w Londynie czy Swan- Theatre, i znajdował się w rejonie skrzyżowania obecnych ulic Bogusławskiego i Podwala Przedmiejskiego. Joanna Schopenhauer pisała w swoich wspomnieniach o drewnianym teatrze jako o starej drewnianej budzie, która przypomina bardziej stajnię niż świątynię sztuki. Istotnie, w końcu XVIII wieku zaniechano przedstawień w "drewnianej budzie", zamieniając ją na ujeżdżalnię i postanowiono zając się budową nowego, z prawdziwego zdarzenia teatru.

Zadania tego podjął się architekt miejski Samuel Held, na zlecenie powstałego towarzystwa akcyjnego "dla budowy i eksploatacji teatru". Held wykonał trzy kolejno odrzucone projekty, z których pierwszy zastrzał całkowicie elewację Zbrojowni, a trzeci przewidywał budowę teatru na samym Targu Węglowym. Dopiero czwarty, zlokalizowany w miejscu obecnego teatru, został zaakceptowany przez zleceniodawców. W roku 1799 przystąpiono do budowy, a oficjalne otwarcie gdańskiego teatru nastąpiło dwa lata później, 3 sierpnia 1801 roku.

Nazywany przez gdańszczan "młynkiem do kawy" Teatr Miejski (od 1933 Teatr Państwowy - własność Senatu Wolnego Miasta Gdańska) doczekał się w 1935 roku gruntownej przebudowy gmachu głównego - radykalnie unowocześniono wówczas scenę, foyer i widownię.

Ostatni spektakl w teatrze według projektu Helda odbył się w lipcu 1944 roku. Spalony w 1945 budynek aż do lat sześćdziesiątych pozostawał w ruinie. Spektakle wystawiano wówczas w gdyńskiej "stodole" (w miejscu obecnego Teatru Muzycznego) oraz w Teatrze Wielkim we Wrzeszczu - dzisiejszej Operze Bałtyckiej. W 1966 oddano do użytku nową siedzibę, zrealizowaną według projektu Lecha Kadłubowskiego. Uroczyste otwarcie miało miejsce 7 stycznia 1967 roku. Modernistyczna bryła z ogromnymi powierzchniami przeszkleń doczekała się nowego przezwiska - "akwarium".

Obecnie Teatr Wybrzeże dysponuje aż pięcioma scenami: Dużą Sceną i Czarną Salą im. Stanisława Hebanowskiego, Sceną Malarnia, Sceną Kameralną w Sopocie oraz Letnią Sceną usytuowaną w Pruszczu Gdańskim.

DANZIGER STADTTHEATER

Za pierwszego dyrektora Stadttheater na Targu Węglowym uznać należy Carla Steinberga. Za jego sprawą na inaugurację nowej sceny wybrano sztukę Ifflanda.

Jego następca Jean Bachmann był dyrektorem gdańskiego Teatru Miejskiego w latach 1801-1811. To dzięki aktywności Bachmanna doszło w Gdańsku do premierowych wystawień oper Mozarta. Nie był on jednak obrotnym menedżerem - za jego dyrekcji teatr popadł w poważne tarapaty finansowe, które 24 maja 1807 roku doprowadziły nawet do czasowego zamknięcia teatru i zwolnienia wszystkich aktorów.

Z kłopotów próbował wyciągnąć gdańską scenę Daniel Huray, dyrektor w latach 1811-1819. Huray próbował zapełnić widownię organizując liczne przedstawienia objazdowe, urządzając loterie i częste reduty - niezmiernie wówczas popularne wieczory maskowe. Nie zapominał równocześnie o utrzymaniu wysokiego poziomu artystycznego. Na scenie przy Targu Węglowym widzowie mieli więc okazję oglądać dzieła Goethego, Schillera, Szekspira. Za dyrekcji Huraya w Stadttheater wystawiono sztuki 57 autorów, nie mówiąc już o licznych operach, które w Gdańsku często miały swoje pruskie prapremiery.

Główną zasługą kolejnego dyrektora, Adolfa Schrödera (1820-1831), było ściągnięcie do Gdańska wybitnych gwiazd teatru niemieckiego. Nad Motławą gościła więc Sophie Schröder, podpora wiedeńskiego Burgtheater. Gwiazdami gdańskiej sceny byli również Carl La Roche z weimarskiego Hoftheater, Friedrich Genée (późniejszy dyrektor teatru), Charlotte Birch-Pfeiffer i Madame Cretingerst.

Gustav Heinrich Leopold Laddey był dyrektorem gdańskiej sceny w latach 1838-1841. Objął dyrekcję po dziewięciu miesiącach bezkrólewia. Laddeya powszechnie uważano za bardzo miernego dyrektora, a jego kadencję obwołano czasem upadku gdańskiej sceny. W latach swego dyrektorowania wystawił 38 sztuk

dramatycznych i 8 przedstawień operowych, w których czołowe role kreowała jego żona, utalentowana aktorka i tancerka Ulrike Weiland.

Friedrich Genée był dyrektorem gdańskiego teatru w latach 1841-1855. Jego dykcję oceniono bardzo wysoko, krytycy i publiczność uznali, że dzięki niemu teatr osiągnął najwyższy poziom w swej dotychczasowej historii. Na Targu Węglowym wystawił blisko 240 sztuk dramatycznych i 50 oper. W repertuarze znalazły się nie tylko dzieła klasyków dramatu, ale również mniej znanych autorów zdobywających dopiero popularność, jak Dumas, Gutzkow, Laube. Dbając o wysoki poziom przedstawień Genée sprowadzał do Gdańska gwiazdy pierwszej wielkości, w tym Lolę Montez, znakomitą tancerka z Berlina i członków słynnej aktorskiej rodziny Devrientów z Drezna.

Późniejsze dykcje gdańskiego teatru nie zapisały się niczym szczególnym na polu artystycznym. Wzorem innych scen niemieckich na Targu Węglowym królowała operetka i tandetne wodewile. Nie pomogły nawet zabiegi Georga Langa (dyrektora w latach 1870-1878), który do repertuaru teatru próbował wprowadzić bardziej wartościowe pozycje Wagnera i Verdiego. Danziger Stadttheater aż do lat 30. XX wieku wyróżniał się jedynie opłakanym stanem finansów i popadającą stopniowo w ruinę siedzibą. Dopiero za czasów dykcji Ericha Orthmanna (1933-1935) nastąpiła dawno oczekiwana przebudowa teatru.

W marcu 1945 roku teatr, jak i cały historyczny Gdańsk, przestał istnieć.

WYBRZEŻE

Pierwszym powojennym dyrektorem teatru był Iwo Gall. Trójmiejską scenę prowadził do 1949 roku i w znacznej mierze sam decydował o obliczu artystycznym teatru. W czasie swojej czteroletniej dykcji brał udział, jako inscenizator, reżyser bądź scenograf w przygotowaniu ponad połowy ówczesnych premier. Teatr Wybrzeże zainaugurował swoją powojenną działalność poetyckim i metaforycznym, prapremierowym przedstawieniem HOMER I ORCHIDEA Tadeusza Gajcego w jego reżyserii (1946). O eksperymentatorskim charakterze teatru świadczyły jego kolejne inscenizacje: BALLADYNA (1947) i MARIA STUART Juliusza Słowackiego (1949), WIŚNIOWY SAD Antoniego Czechowa (1949) i najgłośniejsze w tamtym okresie przedstawienie JAK WAM SIĘ PODOBA Szekspira (1947) w doskonały sposób łączące tradycję elżbietańską z nowoczesnością.

We wczesnych latach 50., po odejściu Iwo Galla, na scenie Teatru Wybrzeże kwitł realizm socjalistyczny z jego dość płasko pojętym naturalizmem. Typowym przykładem tej estetyki była premiera dramatu produkcyjnego Leopolda Rybarskiego W STOCZNI w reżyserii Wiktora Biegańskiego (1951).

W latach 1955-1980 dyrektorem Teatru Wybrzeże był Antoni Biliczak, który wybrał rolę sprawnego organizatora i administratora sceny. Podczas jego długoletniej dykcji o kształcie teatru decydowali kolejni kierownicy artystyczni, m.in. Lidia Zamkow (1953-1954), Zygmunt Hübner (1956-1960), Tadeusz Minc (1967-1969), Marek Okopiński i Stanisław Hebanowski (1969-1980).

Lidia Zamkow przyjechała do Teatru Wybrzeże z Krakowa z grupą młodych aktorów, wśród których znaleźli się m.in. Kalina Jędrusik, Zbigniew Cybulski, Jerzy Goliński, Leszek Herdegen i Bogumił Kobiela. Zamkow zrealizowała tutaj polską prapremierę BARBARZYŃCÓW Maksyma Gorkiego (1953) i TRAGEDIĘ OPTYMISTYCZNĄ Wsiewołoda Wiszniewskiego (1955), którą udowodniła, że sztukę o rewolucji można wystawić w sposób nieschematyczny - z pełnymi ekspresji scenami zbiorowymi i zaznaczeniem ludzkiej indywidualności w procesie historycznym. Jerzy Goliński przygotował natomiast PANA PUNTILLĘ I JEGO SŁUGĘ MATTIEGO Bertolta Brechta ze świetną, metaforyczną scenografią Wojciecha Krakowskiego (1955).

Po krótkim okresie zastoju i przeciętnej teatralnej produkcji w Gdańsku pojawił się Zygmunt Hübner, który proponował teatr otwarty i współczesny. Komponował repertuar odpowiadający wysokim wymaganiom, starając się, aby miał on zdecydowany wyraz problemowy i artystyczny. Hübner zaprosił do współpracy takich reżyserów jak Bohdan Korzeniewski, Konrad Swinarski i Andrzej Wajda. Ten ostatni na scenie Teatru Wybrzeże zrealizował swój reżyserki debiut - KAPELUSZ PEŁEN DESZCZU Michaela Vinzenze'a Gazzo z Mirosławą Dubrawską i Zbigniewem Cybulskim (1959) - przedstawienie odkrywcze, wypełnione ekspresyjnym, filmowym aktorstwem. W kształtowaniu repertuaru Hübner kładł nacisk na dramaturgię współczesną, głównie angielską i amerykańską. Swinarski wyreżyserował tutaj SMAK MIODU Shelagh Delaney (1959) - spektakl spięty poetycką i metaforyczną klamrą, lecz w bardzo zdecydowany sposób pokazujący problematykę społeczną. Podobnie ostry i namiętny, ale równocześnie bardzo klarowny i zdyscyplinowany był spektakl Jerzego Golińskiego - ZABAWA JAK NIGDY Williama Saroyana (1960) z wybitną rolą Edmunda Fettinga. Sam Hübner pożegnał się z gdańską sceną wybitnym przedstawieniem NOSOROŻEC Eugene'a Ionesco (1960).

W czasie, kiedy sceną kierował Jerzy Goliński, w repertuarze znalazło się wielu autorów z niemieckiego obszaru językowego. Grano m.in. Bertolta Brechta, Friedricha Dürrenmatta i Maxa Frischa. Goliński był inscenizatorem, który upodobał sobie formułę teatru publicystycznego i politycznego, nierzadko opartego na faktomontażu. W ten sposób zrealizował m.in. FRANKA V DÜRRENMATTA (1962).

Kolejna ważna realizacja na gdańskiej scenie to TRAGEDIA O BOGACZU I ŁAZARZU Anonima Gdańskiego w reżyserii nowego kierownika artystycznego sceny Tadeusza Minca (1968) - misteryjne, barokowe przedstawienie odmienne w duchu i klimacie od dejmkowskich inscenizacji staropolskich tekstów. I wkrótce

potem jedno z najwybitniejszych przedstawień Wybrzeża, wielki manifest teatru poetyckiego - ULISSES Macieja Słomczyńskiego według Jamesa Joyce'a w reżyserii Zygmunta Hübnera ze scenografią Lidii Mintycz i Jerzego Skarżyńskiego i muzyką Stanisława Radwana, z wielkimi kreacjami aktorskimi Haliny Winiarskiej jako Molly i Stanisława Igara jako Blooma (1970).

Lata 70. pod kierownictwem artystycznym Okopińskiego i Hebanowskiego przyniosły kolejne zmiany repertuarowe. Na scenie Wybrzeża zaczęła dominować literatura o problematyce moralnej i egzystencjalnej. Hebanowski wyreżyserował CZEKAJĄC NA GODOTA Samuela Becketta (1970), Maciej Prus zrealizował DZIADY Adama Mickiewicza (1979), a Andrzej Wajda i Maciej Karpiński przygotowali SPRAWĘ DANTONA Stanisławy Przybyszewskiej (1980).

W latach 80. na gdańskiej scenie swoje kontrowersyjne prace pokazywał Ryszard Major reżyserując w tonie beztrioskiej błazenady dramaty Witolda Gombrowicza: IWONĘ, KSIĘŻNICZKĘ BURGUNDA (1977), ŚLUB (1982), OPERETKĘ (1984). Do najciekawszych osiągnięć teatru należały w tym okresie czechowowskie przedstawienia Krzysztofa Babickiego: WIŚNIOWY SAD (1985) i TRZY SIOSTRY (1995) oraz zrealizowane przez reżysera inscenizacje KORDIANA Juliusza Słowackiego (1982) i ARKADII Toma Stopparda (1994).

Od 2000 do czerwca 2006 roku dyrektorem gdańskiej sceny był Maciej Nowak. Za jego dyrekcji w Teatrze Wybrzeże pojawił się STM, czyli Szybki Teatr Miejski - cykl spektakli granych w prywatnych mieszkaniach i przestrzeniach publicznych, inspirowanych ideą teatru dokumentalnego. W ramach STM powstał m.in. PAMIĘTNIK Z DEKADY BEZDOMNOŚCI Anny Łojewskiej w reżyserii Romualda Wiczy- Pokojskiego (2005). Za najważniejszą realizację za dyrekcji Nowaka należy bez wątpienia uznać kontrowersyjną i przełomową dla polskiego teatru BECZKĘ PROCHU Dejana Dukovskiego w reżyserii Grażyny Kani (2002).

DZIŚ

W 2006 roku dyrektorem Teatru Wybrzeże został Adam Orzechowski. Teatr Wybrzeże jest obecnie jednym z najbardziej znanych i cenionych miejsc na teatralnej mapie Polski. Rocznie odwiedza nas ponad 100 tysięcy widzów. Nasze spektakle goszczą na najważniejszych festiwalach w Polsce, m.in. na Warszawskich Spotkaniach Teatralnych, Boskiej Komedii, Festiwalu Prapremier. Zespół artystyczny Teatru Wybrzeże jest laureatem najbardziej prestiżowych polskich nagród teatralnych m.in. Nagrody im. Swinarskiego (dla Grzegorza Wiśniewskiego za ZMIERZCH BOGÓW), nagród i wyróżnień na Ogólnopolskim Konkursie na Inszenizację Dawnych Dzieł Literatury Europejskiej i Ogólnopolskim Konkursie na Wystawienie Polskiej Sztuki Współczesnej.

DYREKTORZY TEATRU WYBRZEŻE

Carl Steinberg (1801)
Jean Bachmann (1801-1811)
Daniel Huray (1811-1819)
Bernhard Köhler (1819-1820)
Adolf Schröder (1820-1831)
Johann Huray (1831-1834)
Eduard Döhring (1834-1836)
August von Zieten (1836-1837)
Anton Hübsch (1837-1838)
Gustav Heinrich Leopold Laddey (1838-1841)
Friedrich Genée (1841-1855)
Theodor L'Arronge (1855-1858)
Adolf Dibbern (1858-1859)
Emil Fischer (1859-1870)
Georg Lang (1870-1878)
Benno Stolzenberg (1878-1881)
Heinrich Jantsch (1882-1885)
Heinrich Rosé (1886-1900)
Eduard Sowade (1900-1906)
Curt Grützner (1907-1916)
Rudolf Schaper (1916-1931)
Hanns Donadt (1931-1933)
Erich Orthmann (1933-1935)
Hermann Merz (1935-1941)
Kurt Borchardt- Barré (1941-1942)
Johannes Maurach (1942-1944)
Iwo Gall (1946-1949)
Stanisław Kwaskowski (1949-1950)
Tadeusz Rybowski (1950-1955)
Antoni Biliczak (1955-1980)
Andrzej Kudlik (1980-1987)

Stanisław Michalski (1988-1993)
Ewa Bonk- Woźniakiewicz (1993-2000)
Krzysztof Nazar (1995-2000)
Maciej Nowak (2000-2006)
Adam Orzechowski (od 2006)

Organizatorzy:

SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Partner strategiczny:

Patroni:

Polecamy:

teatrwybrzeże

Teatr Wybrzeże
80-834 Gdańsk
ul. Św. Ducha 2
tel. 058 301 70 21
www.teatrwybrzeze.pl